

Norra Möre vattenråd, Ljungbyåns vattenråd och Hagbyåns- Halltorpsåns vattenråd

Yttrande angående översikt väsentliga frågor för Södra Östersjöns Distrikt

Bilaga till inskickad webbenkät 27-4-2018

Tre vattenråd har tillsammans organiserat ett antal samrådsmöten i april 2018. Samrådsunderlaget gav mycket att prata och fundera om. Under möten informerades om vattenrådet, svensk vattenförvaltning och samrådsunderlaget. Därefter diskuterades ett antal frågeställningar i olika workshopsformer. Vi har organiserat punkterna efter frågeställningar i samrådsunderlaget.

3.5 Var med och påverka

- Kommunen och vattenråden kan spela en viktig roll i att främja och genomföra lokala åtgärder. Samverkan med vattenråden bör formaliseras samt stöd till vattenrådet bör utökas och vara mer långsiktigt.
- Vi är bekymrade över att det inte finns tillräcklig med pengar för fysiskt åtgärdsarbete till och med 2027. Regeringen har beviljat extra pengar för de kommande åren, men långsiktig finansiering behövs.
- Det ska vara enklare att göra rätt. Att söka bidrag för åtgärds genomförande tar mycket tid från verksamhetsutövare och kommuner. Numera delar tre olika myndigheter ut bidrag för åtgärder och utlysningar har egna villkor, redovisningskrav och deadlines. På lokal nivå ska man kunna genomföra åtgärder, inte vara tvungen att sitta merparten av tiden med pappersarbete och ansökningar. Samordning mellan myndigheterna behövs. En kommun borde till exempel kunna söka för en större summa för åtgärdsarbete inom ett visst geografiskt område.
- För att kunna påverka på lokal nivå är det viktigt att ha tillgång till information. Det är inte lätt få tag i mätdata och online databas är ofta inte uppdaterade. Det är inte heller lätt att hitta information om åtgärdsarbete. För att designa och genomföra åtgärder är verksamhetsutövare och kommuner tvungen att hämta kunskap hos externa konsulter. Kunskap bör finnas på lokal nivå och nära de som ska genomföra åtgärdsarbetet.
- Forskningsresultat och goda exempel bör samlas och tillgängliggöras mer för att underlätta arbete på lokal och regional nivå. Här finns det kunskap att hämta hos andra EU länder. I Nederländerna finns sedan länge STOWA, ett kunskapscentrum för regional vattenförvaltning som ägs av alla lokala vattenorganisationerna: http://www.stowa.nl/foundation_for_applied_water_research_stowa/

4.3 Nästa åtgärdsprogram

- Åtgärdsprogrammen bör utvecklas som passar ett särskilt avrinningsområde, dess specifika problem och möjliga lösningar. Det är viktigt att åtgärdsprogrammet görs med helhetssyn. Olika problem hänger ihop. Avstämning behövs med bland annat regionala livsmedelstrategin, skogstrategin och klimatstrategin.
- Åtgärdsprogrammet bör vara realistiskt att kunna genomföra och finansiering bör finnas.
- Åtgärder i skogen bör lyftas i åtgärdsprogrammet. Våtmarker som håller vatten i skogen, flödesutjämning, lövrika kantzoner, mm.
- Myndigheternas arbete bör vara stöttande till det lokala åtgärdsarbetet. Till exempel genom att förenkla bidragsmöjligheten och gör de mer långsiktiga samt att stötta vattenråden i sitt arbetssätt.

- Om vi ska komma igång med storskaliga åtgärdsarbete måste man ta ställning till hur rätt åtgärd sker på rätt plats! Både fråga om pengar/ersättning samt regelverk.
- Åtgärdprogrammet bör inkludera åtgärder mot nedskräpning och utsläpp av mikroplast.

4.4 Effektiva åtgärder i Jordbruket

- Tillämpad forskning på lokal nivå: Myndigheterna bör främja försöksodlingar för minskad vattenförbrukning och näringsläckage hos engagerade jordbrukare. Ge de möjlighet testa, utvärdera och dela goda exempel som fungerar i praktiken på sina marker. Ta till vara och utveckla lokalkunskap.
- Det ska vara enklare för jordbrukare att göra försöksprojekt och få bidrag för det. Både gällande näringsläckage samt vattenbesparing och grundvattenbildning.
- Kunskap ska samlas och tillgängliggöras. Samla resultat och goda exempel på en plats.
- I vår region finns många hästar i jordbrukslandskapet. Åtgärder för att minska näringsläckage bör också riktas mot hästhållning.
- Modellering i Emån visade att en storskalig satsning på restaurering av våtmarker kan ha stor effekt på vattenflödesutjämning. Vi tror inte att nuvarande arbetssätt med bidrag för enskilda våtmarker och budget kan uppnå målet.
- Det är viktigt att rätt åtgärd ligger på rätt plats. Behov av högre ersättning eller möjlighet att köpa loss mark för att anlägga en våtmark eller mark som kan översvämmas vid höga flöden.
- En åtgärd som uppnår flera mål ska få mer pengar och ska prioriteras. Till exempel bör vattenåtgärder som även bidrar till klimatanpassning och utsläppminskning av växthusgaser prioriteras.
- Bete i naturmarker och våtmarker ska vara intressant för markägare att satsa på. Förenkla regelverken och undersök hur man kan ta bort motstridiga mål.
- Hjälp vattenråd att hitta sätt att mobilisera och ha dialog med markägare. Landsbygden har inte några lokala mötesplatser.
- Skötsel och underhåll av åtgärder måste säkerställas
- Finansiering: se punkt 3.5

4.5 Vandringshinder

- I arbetet med vattendirektivet vill Sverige skapa ett hållbart och resilient (motståndskraftigt) vattensystem som säkerställer jämna vattenflöden, främjar livsmiljöer och minskar förorening av vatten och hav. Att bara se dammar som ett vandringshinder är att förbise dammarnas andra funktioner som vattenmagasin, livsmiljö och kulturmiljö. Dammar har också en funktion att förhindra vidare spridning av föroreningar nedströms.
- Det är viktigt att inte bara titta på fysisk påverkan i en vattenförekomst. I stället ska man betrakta vatten från tillrinningsområdet och hur vattentillflödet kan bli jämnare. En damm är en del av vattensystemet. Om man t.ex. river en damm i ett sjöfattigt system kan man ta bort en viktig vattenmagasin. Ett omlöp vid en damm som inte får något vatten pga lågt vattenflöde har knappast någon funktion heller.
- En damm som har vatten året runt kan fungera som ett mindre vattenmagasin. Den har däremot inte någon funktion som vattenbuffert vid varierande flöden. Flera vattensystem har behov av att få ett säkerställt minimumflöde och samordnad reglering vid höga flöden. Till exempel genom att återställa våtmarker, sjöar, svämplan och dammar med varierande vattennivåer. (se också avsnitt om vattenbrist)
- Det varierar över landet hur länsstyrelsen förhåller sig till vandringshinder och åtgärder som anses vara rätt. Det skapar osäkerhet hos verksamhetsutövare.
- Det ska bli lättare att göra rätt för verksamhetsutövaren. Kunskap om miljöpåverkan och olika lösningar bör vara tillgängligt. Det borde bli enklare att ta fram underlag, i stället för att hyra in dyra konsulter
- Det borde finnas mer kunskap om vilka fisk som förekommer i vattendragen och dammar.
- Vattendragen som har bästa förutsättning att få god/hög ekologisk status bör prioriteras. (mest resultat för skattecronan). Åtgärder som skapar längre fria vandringsvägar från mynningen bör prioriteras.
- Åtgärdsprogrammet och statusklassningen bör arbeta med uppdaterade/aktuella observationer och inventeringar.
- Skötselansvaret av omlöp eller annan lösning måste avtalas och tydliggöras. Bidrag bör finnas.

4.6 Vattenbrist

Vi anser att vattenbristproblematiken och lösningen inte kan ses som ett separat ämne. Diskussionerna ska handla om en hållbar och resilient vattenhushållning där man också inkluderar frågor om markavvattning, risk på översvämningar och klimatanpassning.

Samrådet kring vattenbrist återkopplar att det bör finnas många olika åtgärder, båda i tekniska lösningar, i förändringar hur vi använder landskapet och i beteenden. Alla aktörer i samhället bör ta sitt ansvar, därför att alla påverkas av vattenmängder och vattenkvalitet. Myndigheterna kan spela en stor roll i att skapa bidrag, regelverk, och spela ledande roll i beteende- och attitydförändring.

Här nedan finns en sammanställning över samtalen:

Problembeskrivning/vattenanvändare:

- Vattenhushållning bör diskuteras som helhet.
- Man ska titta på regional nivå och inte kommunal nivå, när man tittar på vattenförsörjning.
- Klimatförändringar kommer också leda till mer nederbörd, värmeböljor och översvämningar.
- Vattenbrist kan också påverka vattenkvalitet, stilstående vatten, bakterier. Syrebristen ökar!
- Vattenbrist hotar alla verksamheter i samhället, direkt genom vattenförbrukning och indirekt genom föroreningar och hälsoeffekter. Vattenbrist kan leda till att vi måste importera mat eller foder.
- Torrlagda våtmarker efter vattenbrist har på vissa ställen skadat granar vid kantzonerna. Om det skulle ske under längre perioder ökar risken för sjukdom och insekts-angrepp.
- Vattenbrist under odlingsäsongen ger risk för läckage av näringsämne, mindre skördar, minska grodvalet.
- Klimatförändringar kommer öka problem med vattenbrist men även behov av vatten som klimatreglering i bebyggt område. Stadsplanering!
- Alla åar borde få ha ett säkerställt minimumflöde för naturfunktionerna och förebygga hälsofarliga stilstående vatten och bevattning till jordbruket. Uttag för (privat) bevattning är ett problem som ingen myndighet verkar kunna göra någonting åt.
- Industrin behöver vatten men har också skapat föroreningar i vatten och sediment.
- Dricksvatten bör finnas där det behövs. Kartlägg var i fastigheter, industri och samhället man kan återanvända dricksvatten eller använda regnvatten/dagvatten i stället.

Specifik om egna brunnar:

Vi tycker att myndigheterna borde skaffa sig en bättre bild om problematiken gällande vattenbrist hos egna brunnar och satsa på ökad kunskap.

- Hur stort är problemet med sinande egna brunnar? Många löser vattenbrist själv. Det finns ingen sammanställning över vilka brunnar som sinar. En sammanställning skulle också ge kommuner mer info om grundvattennivåerna.
- Risken med sinade brunnar är stor: avfolkning eller folk som inte vill bostätta sig permanent. Inte bara vattenbrist, även lokala föroreningar, bekämpningsmedel, bakterier.
- Hur står det till med kunskap om hur man ska sköta brunnar och vad man ska göra vid vattenbrist? Vet de som har egen brunn när kan de få stöd av vattenförsörjande organisationer.

Lösningar:

- Bästa lösningen är att förebygga vattenbrist! I nästa steg kan man bygga nya ledningar, söka nya täkter, avsalta eller införa vattenförbud.
- Alla delar i samhället bör vara del av lösningen. Värderingar och kunskap hos människor bör ökas. Synliggör samhällets totala förbrukning och effekt av gemensamma satsningar.
- Satsa på skolor och arbetstillfällen som har med hantering av vatten att göra så att vi får en ny generation som har kunskap att hantera vattenfrågor och har entreprenörskap och skapa nya arbetstillfällen!

Vattenförbrukning och återanvändning:

- Att återanvända vatten är väldigt klokt, det gäller att hitta en lösning som fungerar. Gråvatten i toaletter, vakuumtoaletter.
- Inför ett rotavdragssystem för vattenbesparande åtgärder, återanvändning av vatten hemma, jordbruk, mm

4(5)

- Det råder olika synpunkter ifall vattenpriset för hushåll bör höjas. Många är övertygade att det bör vara ett flex-system. Normalförbrukning, lågt pris och överförbrukning, högre pris. Det ska vara dyrt att fylla pooler. Förbud att tvätta bilen utanför biltvätt-stationer.
- Kommunikationsinsatser!! Hushåll och villor är mest flexibla. Beteendeförändring och mental inställning: hur mycket vatten behöver vi egentligen?
- Direkt återkoppling av din vattenanvändning. (typ stegmätare)
- Bidrag för att fånga vatten från tak och återanvända vattnet.
- Vattensnåla lösningar inte alltid lösningen i alla hushåll. Ibland måste man spola ledningarna för att förhindra stopp.
- Ta tag i läckage av vatten i kommunala vattenledningar som bero på bristande underhåll.
- Ta tag i å-bevattning till gräsmattor, främst i vattendrag med påtaglig vattenbrist. Information om hur man bevattnar sin trädgård på rätt sätt, bevattningsförbud åvatten.

Åtgärder i landskapet:

- Åtgärder ska rikta sig till både vattenfördröjande åtgärder (olika åtgärder som sakta ner flödes hastighet mot havet och ökar vatten under markytan) samt ökat kapacitet för tillfällig vattenbuffring – vattenreservering (svämplan, tillfälliga översvämningssmarker, varierande vattennivåer i våtmarker och sjöar).
- Åtgärd som uppnår flera mål ska ge mer pengar. De ska vi prioritera. "Mest pang för pengarna" vill vi ha!
- Lösa in vissa områden för vattenreservering på strategiska platser.
- Översyn: Behövs verkligen alla dikningsföretag idag? Många dikningsföretag lämnades efter ett tag, ofta var torvmark som sedan blev skogsmark. Kanske hela eller del av området kan prövas om? Kunskap om hur mycket vatten man kan spara genom att ompröva dikningsföretag behövs (hur mycket kan vi vinna i pengar, EST)? Vilken organisation/myndighet ska ta ansvar?
- Biokol, tillverkad av mat och trädgårdsavfall, kan användas som vattenrening i dagvatten tex och lägga som kolsänka i marken. Gör jorden friskare och håller vatten på marken längre.
- Reglerbar dränering borde tillämpas på fler platser! Flera försök för effektivaste bevattningsanvändning.
- Åkermark i träda används i stället till våtmark, begränsa invallningar.
- Ta till vara på kunskap från länder som har hittat lösningar att spara vatten i bla jordbruk och industri.

Regelverk:

- Uttag av åvatten/ytvatten bör regleras, också för privatpersoner. Man tar ut åvatten för trädgårdsbevattning när det finns som minst vatten i ån. Det visar att du påverkar, även om varje hushåll påverkar bara en liten del. Enskild nytta mot allmän nytta och viktiga samhällsfunktioner.
- I vattenskyddsområden bör också privata hushåll få högre krav på avloppsverk och minimera risk för föroreningar. Alla har ansvar för vara del av lösningen.
- Översyn dikningsföretag (se ovan)
- Minimera vattenanvändning. Återanvändning/cirkulering av vatten bör vara standard i industrier/verksamheter. Innovationsbidrag och/eller regelverk.
- Krav på vid nybygge och detaljplan: vattenbesparande åtgärder, återanvändning av vatten, lokal omhändertagande av dagvatten, gröna tak och minimera hårdbelagda ytor. Befintlig detaljplan/översiktsplan bör klimat- och vattenanpassas.

4.7 Vattnets Värde

Under mötena diskuterades begreppet Ekosystemtjänster (EST). Sammanfattat tycker vi att EST kan vara ett värdefullt verktyg att synliggöra vattnets värde. Pengar kan vara en del av budskapet, men inte den enda. Vi anser att det behövs strategiska kommunikationsinsatser från myndigheterna.

Under samrådsmötena diskuterades ekosystemtjänster (EST) för sötvatten och hav (resp. från HaV och Naturvårdsverket).

Det är inte helt oproblematiskt att uttrycka vattnets värde i pengar. Olika dilemma och begränsningar finns:

- Miljöproblem hamnar ofta utanför ekonomin.
- Värdet av vatten är obeskrivbart.
- Även katastrofer kan leda till bättre BNP. Vad är värdet av rent vatten då?

5(5)

- Ibland är det billigare att göra någonting som inte är miljömässigt bästa lösning (tex läckage av vatten mot gräva ny vattenledning)
- Kostnader/värde underskattas grovt! I förebilden om Emåns avrinningsområde beräknas EST värde på hur mycket man tjänar på vattnet nu och inte hur mycket det kostar samhället om tjänsterna skulle försvinna (tex dricksvatten, transporter, hälsorisk, mm) Tänk om Emån inte fanns! Vi tar det så för givet. Det var nära hösten 2016 att Södra inte fick ta mer vatten ur Emån. Det hade fått enorma konsekvenser=stängning.
- Tjänster som naturupplevelser, kulturella värden och biologisk mångfald är svårt att sätta pengar på. Naturens egenvärde finns inte heller med i EST.
- Vad är kostnader för vattenbrist för t.ex. naturen? Ett torrår kanske inte är så stor effekt, men en förändring på lång sikt gör det. Tidsaspekten/förändringar är viktigt och bör vägas in.
- Olika ekosystemtjänster har olika värden för olika människor. T.ex. vill en del bo nära vatten, andra inte. Då kan det vara helt avgörande.
- Det är ännu svårare sätta pris på havet än på sötvattnet

Diskussion om vattnets värde och pengar handlar också äganderätt och ansvar.

- Då vatten blir en bristvara och blir man villig att betala för det.
- Vem äger egentligen vattnet? Ingen kan få betalt för vattnet, fast man kan få betalt att förmedla tjänster. Äger rättighet att nyttja tex. fallhöjd men ej vattnet.
- Stora problem med vattentäkter i hela södra Sverige. Vem är ansvarig att vattnet finns?
- Vem ska fatta beslut vad man ska göra vid lågvatten? (minimumnivå i ytvatten och grundvattnet)

Det här bör Sverige /myndigheterna öka kunskap om, alt prioritera i arbetet med EST:

- Att värdesätta en åtgärd kan motivera markägaren. Beräkna hur mycket det kostar att ha ett vattenmagasin och vad det ger för ökat inkomst tillbaka? Minskad markanvändning mot ökad möjlighet att bevattna när det behövs.
- Kan vara intressant att beräkna effekterna av individens beteende eller på verksamhetsnivå. Ditt beteende eller din investering kostar/sparar samhället xx-antal kronor.
- Kan man uttrycka EST i en "rättvis vattendel" (vattenfotavtryck)? Kan man förhandla med vatten? De som sparar vatten säljer sin vattendel till en annan.
- EST är ett bra sätt att komma åt människornas personliga intresse. De vill veta "whats in it for me?", som är mer än bara pengar (trygghet, stolthet, framtidstro, mm). Vilka värde/värderingar gäller för svenska folket?
- Kunskapsökning! Allmänhetens kunskap påverkar hur frågor prioriteras. Tex frågan om plast i vatten och uppmärksamheten på det och om alla väljer bort plastpåsar i butiken.
- Svaghet i EST – modellen bör undersökas. Som EST presenteras av myndigheterna just nu, tar den inte explicit hänsyn till framtidens generationers behov och hur vår vattenanvändning/konsumtion påverkar människor i andra delar på jorden (hållbar utveckling, globala målen). Hur kan man inkludera det i EST?
- En kommunikationsstrategi och - plan bör inkluderas i åtgärdsprogrammet. Som kommunikationsredskap kan EST vara av värde. Samverkan bör ingå med bl.a. skolverket och livsmedelverket.

För styrelse i
Hagbyåns-Halltorpsåns Vattenråd
Ljungbyåns Vattenråd
Norra Möre Vattenråd

Renate Foks, Vattenråddsamordnaren
Kalmar, 27 april 2018